

עיונים בשפה וחברה: כתב העת של האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה

גיליון מיוחד בנושא זהות ישראלית בשפה שאיננה עברית

קול קורא

עורכות אורחות: פרופ' גליה ינושבסקי, אוניברסיטת בר-אילן וד"ר מאיה מיכאלי, האוניברסיטה הפתוחה.

הגיליון הנוכחי דן בזהויות ישראליות שאינן ניזונות מהשפה העברית. הנחת העבודה היא שלא ניתן לצמצם את הזהות הישראלית לשימוש לשוני בשפה העברית בלבד וכי בישראל משגשות קהילות רבות החיות את הישראליות דרך הפריזמה של שפות שונות.

בשנים הראשונות של ההתיישבות הציונית רווחה תפישת "כור ההיתוך" שהגה בן גוריון וזו הולידה אצל רבים שאיפה ליצור בישראל קהילה לאומית חד-תרבותית הדוברת שפה אחת. תפקידה של השפה העברית באתוס זה היה מרכזי ומכריע: השפה נועדה להיות ה"דבק" שיתוך ביחד את ציבור המהגרים בני הלאום היהודי, ולשם כך נדרשה הכחדה של שפות אחרות (מנדלסון-מעוז, 2021). דמותו של דן בן אמוץ, למשל, היא תוצר מובהק של גישה זאת, הגורסת קשר בלתי אמצעי בין השפה העברית לזהות הישראלית. החל משנות השבעים של המאה העשרים החלו להישמע קולות מחאה שיצאו כנגד כינון תרבות יהודית-ישראלית הומוגנית, וביקשו להכיר בנרטיבים שונים ובגיוון התרבותי כחלק בלתי נפרד מהמרקם החברתי של המרחב הישראלי. גם במחקר החלו להופיע תיאורים שונים של חברה רב-תרבותית במסגרת דיסציפלינות כגון: היסטוריה, סוציולוגיה, ספרות וקולנוע. תיאורים אלו נעו בין תפישות המצדדות בחשיבותה של ישראל כמדינת לאום שלה מורשת תרבותית משותפת המהווה מעין מטריית-על ומגשרת בין התרבויות השונות (למשל: סמי סמוחה, גדי טאוב ואחרים); לבין תפישות פוסט-לאומיות הנשענות על ההגות הפוסט-קולוניאלית ומבקשות לבקר את יחסי הכוח היררכיים בין הקבוצה הדומיננטית (היישוב הציוני האשכנזי) לקבוצות השוליים בישראל ובפרט הערבים והמזרחים (למשל: אלה שוחט, יהודה שנהב, יוסי יונה ואחרים). מתוך כל אחת מהתפישות הללו נגזר קשר אחר בין העברית (והשפות שאינן עברית) לבין הזהות הישראלית.

ניתן לראות כי הגישה הרב תרבותית בכללותה נתקלת בשנים האחרונות בהתנגדויות שאך החרפו מאז עבר בכנסת ב-2018 "חוק הלאום", במסגרתו עוגנה בחוק העברית כשפת המדינה הבלעדית וחל פחות במעמדה של השפה הערבית. אבל, בפועל, במרחב הציבורי והתרבותי הישראלי ניכרת התבססות של זהויות ישראליות שאינן יונקות מהשפה העברית ואינן תלויות בשליטה בה. ההתבססות של הזהויות הללו כוללת למשל: ספרות ענפה הנכתבת בישראל בשפות כמו רוסית, ערבית וצרפתית; תקשורת המונים (עיתונות בשפה הרוסית, הצרפתית, ואפילו הונגרית, ראו העיתון הוותיק "אוי-קלט") וכתבי-עת בשפות שונות. מתוך כך, אפשר להסיק כי ניתן להחזיק בזהות ישראלית, לחשוב את הישראליות ולייצר אותה מבלי שהדבר יהיה שם נרדף לביטוי בעברית.

בגיליון זה נבקש לחשוב את הזהות הישראלית מבעד לפסיפס של שפות שאינן עברית. ננסה להמשיג את הקשרים הלא מיידיים שבין זהות לשפה בתוך ההקשר החברתי והמקומי העכשווי המציף את שאלת הזהות וההשתייכות למרחב הישראלי ביתר שאת. נבקש להציע נקודות מבט מרובות שאינן מניחות כמובן מאליו את הקשר בין השפה העברית לחברה הישראלית. נרצה לבחון כך את חלקן של הקהילות המשתמשות בשפות שאינן עברית בכינון ובעיצוב הזהות המקומית.

אנו מזמינות כותבים וכותבות מדיסציפלינות שונות להציע מאמרים המתקשרים לנושא הגיליון, **העוסקים בשפה שאיננה עברית במרחב הישראלי** (בשפות: רוסית / ערבית / צרפתית / הונגרית / אמהרית / יידיש ואחרות).

המאמרים יכולים – אך אינם מוגבלים – לעסוק באחת הקטגוריות הבאות:

- כתיבה ספרותית בנושאים הקשורים בזהות ישראלית.
- תקשורת המונים בשפה שאיננה עברית על סוגיות הקשורות במרחב הישראלי.
- יצירה קולנועית או תיאטרלית המציעה מבט חלופי על החברה הישראלית.
- שפת הגסטרונומיה.
- פדגוגיה בשפה שאיננה עברית וזהות ישראלית.
- טיפול פסיכואנליטי או רפואי ושאלת השפה.
- אירועים מכוננים בחברה הישראלית: קורונה, מלחמת "חרבות ברזל" וסוגיית השפה.

תקצירים בני 250 מילים יש להעביר עד 30.7.2025 אל העורכות האורחות של הגיליון: פרופ' גליה ינושבסקי (אוניברסיטת בר-אילן) וד"ר מאיה מיכאלי (האוניברסיטה הפתוחה) למיילים - galia.yanoshevsky@biu.ac.il, mayami@openu.ac.il. יש לוודא קבלת אישור על משלוח התקציר. התשובות לגבי התקצירים יישלחו עד סוף ספטמבר 2025. חשוב להדגיש כי קבלת התקציר אינה מבטיחה את קבלת המאמר. המאמרים יהיו בעברית באורך של עד 6000 מילים. כל מאמר יעבור שיפוט מדעי, כמקובל, וקבלתו תהיה נתונה גם לשיקולן של העורכות האורחות. להנחיות להגשת המאמרים ראו - [הנחיות לכותבים – שפה ועוד](#).

חומר רקע:

ברץ, לאה, רוני ריינגולד וחנה אבוחצירא. "ילדים דברו אמהרית וטיגרית": עיון בכתב עת דו-לשוני עברית ואמהרית, **עיונים בשפה וחברה**, 2011, 4 (2), 123-141.

יונה, יוסי ושנהב, יהודה. "הרטוריקה של הרב-תרבותיות בישראל". **רב-תרבותיות מהי? על הפוליטיקה של השונות בישראל**, תל-אביב: בבל, 2005, 51-13.

מוציניק, מלכה (ע.), "שפות לא יהודיות המדוברות בישראל כיום", **עיונים בשפה וחברה**, 2011,

4(1).¹

¹ כל מאמרי הגיליון רלוונטיים.

מיכאלי, מאיה, גליה ינושבסקי, "הגירה, מדומיין לאומי, משבר : מחאת 2023 בראי התקשורת הכתובה הצרפתית בישראל", **קריאות ישראליות**, 2024 (5). (מקוון)

מנדלסון-מעוז, עדיה. **מרכז או שוליים: שיח זהויות בחברה הישראלית**, האוניברסיטה הפתוחה, 2021.

סמוחה, סמי. "רב-תרבותיות בחברה הישראלית". **זמן יהודי חדש**. ירושלים, כתר 2007, כרך רביעי, 221-228.

צוקרמן, גלעד. **ישראלית שפה יפה**. 2008. עם עובד.

קלדרון, נסים. "מן הסולידריות אל הריבוי", **רב-תרבותיות במבחן הישראליות**, עורך: אוהד תנחומי, ירושלים, מאגנס, תשס"ג, 115-152.

רגב, מוטי. "מבוא לתרבות ישראלית". **מגמות בחברה הישראלית**, האוניברסיטה הפתוחה, 2003. 823-856.

רז-קרקוצקין, אמנון. "מי אני ללא גלות? אמנון רז-קרקוצקין חוזר אל מאמרו "גלות בתוך ריבונות: לביקורת 'שלילת הגלות' בתרבות הישראלית" (גיליונות 4 ו-5, 1993-1994), **תיאוריה וביקורת**, 50, חורף 2018, 61-74.

שנהב-שהרבני, יהודה. "הלשון הריבונית וריבונות הלשון (لغة السيادة وسيادة اللغة) " **תיאוריה וביקורת** 50 חורף 2018. 129-150.

Niznik, Marina. "Specifics of the Cultural Integration of the Russian-Speaking Immigrants in Israel". *Diasporas*, Independent Academic Journal, 1, 2003, pp. 48-67.

Remennick, Larissa et al. *Immigrant scholars write about identity and integration*. 2007. Ramat-Gan : Sociological Institute for Community Studies, Bar-Ilan University, vol. 12,